

KAN KAMERAOVERVÅKING HA EN POSITIV EFFEKT PÅ DYREVELFERDEN I SLAKTERIER?

En utredning foretatt av Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund og Mattilsynet i samarbeid etter oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet

25.11.2020

Sammendrag

- Kameraovervåking i slakterier kan ha en positiv, men begrenset effekt på dyrevelferden.
- Kameraovervåking må sannsynligvis forskriftsfestes dersom det skal kunne innføres i alle norske slakterier.
- Dersom det vurderes å forskriftsfeste kameraovervåking i slakterier, må behovet for overvåking avveies mot tungtveiende hensyn til personvern og kostnader.

Innhold

1. Innledning.....	3
Bakgrunnen for oppdraget	3
Deltakerne i prosjektgruppen	3
Tolking av oppdraget	3
2. Kravene om god dyrevelferd på slakterier	3
Regelverk og ansvarsfordeling	3
Generelle krav.....	4
Krav til transport av slaktedyr	4
Krav til driving og annen håndtering av dyr på slakteriet.....	5
Krav om kompetanse, systematisk dyrevelferdsarbeid og dyrevelferdsansvarlig.....	5
3. Regelverket om kameraovervåking i virksomheter	6
Arbeidsgiverens rett til å gjennomføre kameraovervåking på arbeidsplassen	6
Hjemmel til å forskriftsfeste plikt til kameraovervåking	7
4. Mattilsynets rett til å kreve innsyn i videoopptak.....	7
5. Kameraovervåkingen hos Furuseth AS.....	8
Prosjektgruppens befarings på slakteriet	8
Kameraovervåkingens omfang, form, varighet og bruk.....	8
Slakteriets regulering av kameraovervåkingen	8
Kameraenes plassering	9
Kvaliteten på bildene	9
Slakteriets erfaringer med kameraovervåkingen	9
6. Nytte og andre konsekvenser av kameraovervåking på slakterier	10
Mulig nytte for slakteriets arbeid med å sikre god dyrevelferd.....	11
Mulig nytte for Mattilsynets tilsyn med dyrevelferdsregelverket	11
Kan det være nyttig med kameraer på andre steder i slakteriet?	12
7. Konklusjoner.....	13

1. Innledning

Bakgrunnen for oppdraget

I 2019 ble Landbruks- og matdepartementet (LMD) og en samlet svinenæring enige om å utrede temaet «kameraovervåking i slakteri». Utredningen skulle gjennomføres som et pilotprosjekt i regi av Kjøtt- og fjørfeforbundets Landsforbund (KLF). Mattilsynet fikk i oppdrag å bidra i arbeidet. Ifølge bestillingen fra LMD av 14. oktober 2019 skal kameraovervåkings muligheter og begrensninger utredes i lys av hva som gagner dyrevelferden på den mest hensiktsmessige måten.

KLF ble involvert i prosjektet fordi Furuseth AS er medlem i KLF og er det eneste slakteriet i Norge med omfattende kameraovervåking i områder hvor dyr håndteres. Virksomheten tilbød seg å stille lokaler og personell til disposisjon, slik at de kunne vise hvordan overvåkingen fungerer og dele sine erfaringer.

Obligatorisk kameraovervåking på slakterier er lite utbredt i Europa. England har innført et påbud om slik overvåking, og i Frankrike pågår det et omfattende pilotprosjekt.

Deltakerne i prosjektgruppen

Det ble opprettet en prosjektgruppe for å jobbe med oppdraget. Gruppen har bestått av sjefveterinær Ida Mathisen fra KLF og seniorrådgiver og veterinær Hege Bianca Bysheim, seniorinspektør og veterinær Birgitte Sundt Granberg og seniorrådgiver og jurist Bjørnar Stavenes fra Mattilsynet.

Tolking av oppdraget

Prosjektgruppen har tolket oppdraget slik:

- Utred hvilken effekt kameraovervåking kan ha på dyrevelferden i slakterier
- Belys juridiske og andre viktige sider av kameraovervåking i slakterier

Kameraene var allerede installert på Furuseth AS da prosjektet startet. Det har derfor ikke vært mulig å undersøke om kameraene har hatt en direkte effekt på personalets adferd, eller om kameraene har ført til endringer i de opplysningene som slakteriet registrerer. For å kunne undersøke slike endringer må det gjøres sammenlignbare målinger av adferd før og etter kameraene er tatt i bruk.

Prosjektgruppen har vært på befaring på Furuseth AS og brukt slakteriet som et “case” på hvordan kameraovervåking kan fungere. Gruppen har

- sett hvordan kameraene brukes i dag
- spurt slakteriet om deres erfaringer med kameraovervåking for å sikre god dyrevelferd
- vurdert om det kan være nyttig å installere kameraer andre steder i slakteriet enn det Furuseth AS har gjort i dag

2. Kravene om god dyrevelferd på slakterier

Regelverk og ansvarsfordeling

Dyrevelferd på slakterier er regulert i dyrevelferdsloven¹ og avlivingsforskriften². I tillegg regulerer transportforskriften³ velferden for dyr som transporteres til slakteriet.

1 Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd

2 Forskrift 13. januar 2013 nr. 60 om avliving av dyr

3 Forskrift 8. februar 2012 nr. 139 om næringsmessig transport av dyr

I avlivingsforskriften og transportforskriften gjennomføres kravene fra henholdsvis avlivingsforordningen⁴ og transportforordningen⁵ i norsk rett. I tillegg inneholder forskriftene norske særbestemmelser.

Det er slakteriet som har ansvar for at regelverket om dyrevelferd på slakteri overholdes. Slakteriet har ansvaret for dyras velferd så lenge de er på slakteriet.

Mattilsynet har ansvar for å føre tilsyn med at slakteriet følger regelverket. Mattilsynet kontrollerer alle dyr som skal slaktes, for å sikre at de er friske og har god velferd.

Mattilsynet er alltid til stede på slakteriet når det foregår slakting. Dersom Mattilsynet oppdager avvik, gir Mattilsynet veiledning og fattet nødvendige vedtak. Hjemmelen for Mattilsynets myndighet er dyrevelferdsloven § 30 første ledd og avlivingsforskriften § 21.

At Mattilsynet skal være til stede på slakteriet, følger av kontrollforordningen⁶. Forordningen er gjennomført i en egen kontrollforskrift⁷.

I tillegg til å kontrollere dyrevelferden direkte kan Mattilsynet føre tilsyn med hvordan slakteriet oppfyller kravene om systematisk arbeid for å sikre dyrevelferden.

Under følger en kort beskrivelse av noen av de viktigste regelverkskravene som regulerer dyrevelferd på slakteri. Prosjektgruppen har kommentert i hvilken grad forholdene kan være egnet for overvåking med kamera. Slik kameraovervåking vil i så fall være et tillegg til slakteriets internkontroll og Mattilsynets tilsyn med de samme forholdene.

Generelle krav

Dyr skal behandles godt. Det følger av dyrevelferdsloven § 3 og gjelder alle dyr, også dyr som skal slaktes. Slakteriet skal sikre at dyra trives og har god velferd, ikke bare vernes mot lidelse.

I tillegg til å behandle dyra godt skal slakteriet ifølge § 3 beskytte dyra mot fare for smerte, frykt, stress og andre belastninger. Kravet om beskyttelse gjelder bare i den grad belastningene er unødvendige. Hva som er unødvendig, må vurderes ut fra sammenhengen og formålet med aktiviteten.

At slaktedyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødvendige belastninger, er nærmere regulert i dyrevelferdsloven § 11, § 12, § 23 og § 24 og i avlivingsforskriften og transportforskriften.

Krav til transport av slaktedyr

Slaktedyra skal ifølge dyrevelferdsloven § 11 og transportforskriften⁸ være skikket til å transporteres.

4 Forordning (EF) nr. 1099/2009

5 Forordning (EF) nr. 1/2005

6 Forordning (EU) nr. 2017/625) artikkel 18

7 Forskrift 3. mars 2020 nr. 704 om offentlig kontroll for å sikre etterlevelse av regelverket for mat, fôr, plantevernmidler, dyrehelse og dyrevelferd

8 Transportforordningen artikkel 3 annet avsnitt bokstav b

Slaktedyra skal behandles godt og hensynsfullt når de losses av dyrebilen og føres videre inn i slakteriet. I transportforordningen⁹ er det fastsatt forbud mot visse handlinger overfor dyra når de losses.

Kameraovervåking der dyra losses, kan brukes til å undersøke om dyr halter eller har andre tegn på skader eller tilstander som viser at de ikke skulle ha vært transportert. Det kan også brukes til å undersøke hvordan dyra håndteres under lossing.

Krav til driving og annen håndtering av dyr på slakteriet

Dyra skal håndteres godt og hensynsfullt så lenge de er i live på slakteriet. Under driving skal det tas hensyn til dyras naturlige atferd. Sau som klippes før slakt, skal håndteres skånsomt. Det følger av dyrevelferdsloven § 12 første ledd og er regulert i avlivingsforskriften¹⁰. Det er blant annet forbudt å slå og sparke dyra, og løfte eller dra dem etter hode, ører, horn, bein, hale eller pels. Elektrisk drivstav kan brukes for å drive voksne storfe og voksne svin som ikke vil flytte seg, men vilkårene for bruken er strenge.

Kameraovervåking kan brukes til å undersøke om dyra blir drevet og håndtert forsvarlig og i samsvar med regelverket.

Krav til oppstalling av dyr på slakteriet

Dyr som oppstalles på slakteriet, skal ha et godt levested. Det følger av dyrevelferdsloven § 23 og er nærmere regulert i avlivingsforskriften¹¹. For eksempel stilles det krav om tilstrekkelig plass for hvert dyr.

Kameraovervåking kan brukes til å observere oppstallingsforholdene.

Krav om bedøving

Dyra skal bedøves før de avlives. Dette følger av dyrevelferdsloven § 12 annet ledd. Metodene er nærmere regulert i avlivingsforskriften¹².

Kameraovervåking kan brukes til å vurdere tiden fra bedøvelse til stikking, hvordan dyra håndteres og forekomst av dobbeltskudd på dyr som bedøves med boltepistol.

Krav om avblødning

Dyr som slaktes, skal avbløs etter bedøvingen. Dette følger av avlivingsforskriften¹³. Hvordan dyra skal avbløs, er også regulert i avlivingsforskriften¹⁴.

Kameraovervåking kan brukes til å undersøke om og hvordan dyra avbløs.

Krav om kompetanse, systematisk dyrevelferdsarbeid og dyrevelferdsansvarlig

Slakteriet skal sikre at dyra blir håndtert av kompetent personell. Dette følger av dyrevelferdsloven § 6 første ledd og er regulert i avlivingsforskriften¹⁵.

Kameraovervåking kan brukes til å vurdere den kompetansen personellet utviser når de håndterer dyra.

9 Transportforordningen vedlegg 1 kapittel III punkt 1.8 og punkt 1.9

10 Avlivingsforskriften § 6 og avlivingsforordningen vedlegg III punkt 1

11 Avlivingsforordningen vedlegg III punkt 2

12 Avlivingsforordningen vedlegg I

13 Avlivingsforordningen artikkel 4

14 Avlivingsforskriften § 13 og avlivingsforordningen vedlegg III punkt 3

15 Avlivingsforordningen artikkel 7 og artikkel 21

Slakteriet skal arbeide systematisk for å sikre god dyrevelferd. Det skal blant annet utføres systematisk bedøvningskontroll¹⁶ og utarbeides standardiserte fremgangsmåter (SOP)¹⁷ for det enkelte slakteriet. Slakteriet skal for eksempel beskrive nøkkelparametere for bedøving og hvilke tiltak som skal gjennomføres ved dårlig bedøving.

Kameraovervåking kan brukes til å undersøke om standardiserte fremgangsmåter følges.

Slakterier som slakter mer enn 1000 dyreenheter per år, skal ha ansatt en dyrevelferdsansvarlig person¹⁸ som bistår den driftsansvarlige med å overholde reglene i forskriften. Den dyrevelferdsansvarlige skal ha myndighet til å kreve at slakteriet gjennomfører nødvendige tiltak for å sikre at regelverket blir overholdt.

Kameraovervåking kan være et hjelpemiddel for den dyrevelferdsansvarlige.

3. Regelverket om kameraovervåking i virksomheter

Arbeidsgiverens rett til å gjennomføre kameraovervåking på arbeidsplassen

Arbeidsgivere kan ikke uten videre overvåke arbeidstakerne med kamera. Vilkårene for å kunne gjøre det framgår av arbeidsmiljøloven¹⁹ kapittel 9 og kameraovervåkingsforskriften²⁰. Personopplysningsloven²¹ begrenser også adgangen til kameraovervåking.

To grunnleggende vilkår etter arbeidsmiljøloven § 9-1 er at kameraovervåkingen har en saklig grunn og ikke innebærer en uforholdsmessig belastning for arbeidstakeren. Dette presiseres i kameraovervåkingsforskriften § 3:

«Kameraovervåking (...) er bare tillatt dersom det ut fra virksomheten er»

- «behov for å forebygge at farlige situasjoner oppstår og ivareta hensynet til ansattes eller andres sikkerhet»
- «andre særskilte behov for overvåkingen»

Slakterier kan være en risikofylt arbeidsplass, og dette kan begrunne kameraovervåking etter det første alternative vilkåret. Prosjektgruppen antar at behovet for å overvåke dyrevelferden kan være et «særskilt behov» og dermed begrunne kameraovervåkingen etter det andre alternative vilkåret.

Kameraovervåkingen skal drøftes med de tillitsvalgte. Arbeidstakerne skal ha informasjon. Etter kameraovervåkingsforskriften § 4 skal det settes opp skilt med visse opplysninger om kameraovervåkingen.

Opptakene kan som hovedregel ikke oppbevares lengre enn 7 dager etter at de er tatt. Da skal de slettes, ifølge kameraovervåkingsforskriften § 6. Fristen for å slette utvides til 30 dager i saker der opptaket sannsynligvis vil bli utlevert til politiet.

Kameraovervåkingsforskriften § 5 begrenser adgangen til å utlevere personopplysninger som er innsamlet gjennom kameraovervåking. Prosjektgruppen antar at dette vil omfatte alle opptak som viser identifiserbare personer. Slike opptak kan ifølge § 5 bare utleveres dersom

16 Avlivingsforordningen artikkel 5 og artikkel 16

17 Avlivingsforordningen artikkel 6

18 Avlivingsforordningen artikkel 17

19 Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (forvaltningsloven)

20 Forskrift 2. juli 2018 nr. 1107 om kameraovervåking i virksomhet

21 Lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)

- personene samtykker
- opptakene utleveres til politiet i en straffesak, eller
- det følger av lov at utlevering kan skje

Etter prosjektgruppens oppfatning samsvarer det siste alternative vilkåret med Mattilsynets rett til å kreve innsyn i kameraopptak etter dyrevelferdsloven § 19. Se mer om dette i kapittel 4.

Hjemmel til å forskriftsfeste plikt til kameraovervåking

Kameraovervåking av hensyn til dyrevelferden er ikke påbudt i dagens regelverk. Mattilsynet har hjemmel i dyrevelferdsloven § 30 til å fatte enkeltvedtak om kameraovervåking dersom det er nødvendig i en virksomhet, men dette er ikke særlig aktuelt i praksis.

Dersom det er ønskelig å forskriftsfeste plikt til kameraovervåking i alle slakterier, må det vurderes om det er hjemmel til det. Dyrevelferdsloven § 7 og § 19 gir hjemmel til å fastsette forskrift om henholdsvis drift av virksomheten og systematiske kontrolltiltak. Prosjektgruppen antar at det kan gi tilstrekkelig hjemmel, men dette må vurderes nærmere i lys av arbeidsmiljøloven og personopplysningsloven.

EØS-reglene om transport og avliving er ikke til hinder for å påby kameraovervåking.

4. Mattilsynets rett til å kreve innsyn i videoopptak

Mattilsynet kan kreve at slakterier og andre dyreholdere utleverer «dokumentasjon» og gir «innsyn i dokumenter som har betydning for tilsynsmyndighetens kontroll med etterlevelse av» regelverket om dyrevelferd. Dette er følger av dyrevelferdsloven § 19.

I samsvar med det vide dokument-begrepet i offentleglova²² regner Mattilsynet videoopptak som dokumentasjon og dokumenter også etter dyrevelferdsloven § 19. Dette omfatter alle slags videoopptak, også fra kameraovervåking.

Etter prosjektgruppens oppfatning kan Mattilsynet altså kreve å få utlevert videoopptak fra slakterier, men bare dersom opptaket har betydning for tilsynet med slakteriet. Ifølge forarbeidene²³ til dyrevelferdsloven må det dreie seg om en konkret tilsynssak. Mattilsynet kan altså ikke kreve å få utlevert opptakene rutinemessig.

Når Mattilsynet har fått utlevert slike opptak i en konkret sak, blir opptakene saksdokumenter for Mattilsynet. Det betyr at opptakene skal journalføres og lagres etter arkivlovens krav, og at lagringstiden dermed ikke er begrenset av regelverket om kameraovervåking.

At opptakene blir offentlige saksdokumenter, betyr også at Mattilsynet som hovedregel skal gi offentligheten innsyn i opptakene. Dette følger av offentleglova § 3.

Et viktig unntak fra hovedregelen om offentlig innsyn er taushetsplikt etter forvaltningsloven²⁴ § 13. Mattilsynet har i utgangspunktet ikke taushetsplikt om forhold på slakterier. Det gjelder uansett hvilken form opplysningene presenteres i. Taushetsplikten etter forvaltningsloven § 13 første ledd nummer 1 eller nummer 2 slår bare inn dersom opplysningene gjelder henholdsvis «personlige forhold» eller forretningshemmeligheter.

Taushetsplikten for personlige forhold kan gi grunnlag for unntak fra innsyn i opptak av personell som utfører handlinger som kan vekke sterke reaksjoner fra folk flest. Dette må

²² Lov 29.05.2005 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentleg verksemd (offentleglova) § 4 første ledd

²³ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) om lov om dyrevelferd

²⁴ Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)

vurderes konkret, men det må legges avgjørende vekt på at film og bilder gjør sterkere inntrykk enn tekst. Film og bilder kan spres via internett og sosiale medier og kan dermed forårsake store problemer for personer som kan identifiseres og knyttes til innhold i filmene eller bildene. Når det gjelder slakterier, må det tas særlig hensyn til at folk flest ikke har vært i slike virksomheter. Film og bilder som viser avliving med avblødning kan være sterk visuell kost for personer som ikke er vant til det, selv om det gjøres i samsvar med regelverket.

Taushetsplikten for forretningshemmeligheter kan gi grunnlag for unntak fra innsyn i opptak av spesielt utstyr og forretningsforhold som slakteriet ønsker å holde hemmelig for sine konkurrenter. Opptak av regelbrudd og andre negative forhold hos virksomheten er derimot ikke vernet av taushetsplikten som forretningshemmeligheter.

5. Kameraovervåkingen hos Furuseth AS

Prosjektgruppens befaringsbesøk på slakteriet

Befaringen på Furuseth AS 18. august 2020 ga prosjektgruppen innsikt i hvordan kameraovervåkingen fungerer i dag. Vi så opptak fra alle kameraene og fikk opplysninger om systemet av kvalitetsleder Heidi Kjos og IT-ansvarlig Christoffer Furuseth fra Furuseth AS.

Kameraovervåkingsomfang, form, varighet og bruk

Furuseth AS slakter storfe, småfe og gris. I 2019 installerte virksomheten 10 kameraer som viser dyr på slakteriet. Bildene fra kameraene overføres direkte og kan avspilles som opptak på pc-ene til særskilt utpekt personell i virksomheten. Det overføres og tas opp video fra alle de 10 kameraene kontinuerlig.

Slakteriet bruker kameraene til å

- ta stikkprøver for å sjekke at regelverk og avtalte rutiner blir fulgt
- finne årsak til uønskede hendelser
- lære opp ansatte
- verifisere antall leverte dyr fra enkeltprodusenter

I likhet med mange andre bedrifter har Furuseth AS i tillegg overvåkingsskamera andre steder i bedriften. Formålet med disse kameraene er å hindre, oppdage og sikre bevis for innbrudd, tyveri, hæververk og lignende.

Slakteriets regulering av kameraovervåkingen

Slakteriet har vært i dialog med de ansatte og tillitsvalgte i forbindelse med at kameraene ble satt opp. Det er inngått en avtale med de ansatte om bruken av kameraene. Avtalen regulerer hvor lenge opptakene kan lagres, hvem som har tilgang til opptakene, og hva opptakene kan brukes til.

Opptakene slettes automatisk etter syv dager og kan slettes tidligere dersom slakteriet ønsker det. Tillitsvalgte må involveres dersom opptak skal brukes for å følges opp enkeltansatte. Ifølge avtalen med de ansatte er det kun slakteriet og politiet som har adgang til bildene.

Det er kun daglig leder, kvalitetsleder, driftsansvarlig og IT-ansvarlig som har anledning til å vurdere opptak av hvordan ansatte arbeider. Opptak av tekniske og bygningsmessige forhold kan vurderes av flere.

Kvalitetslederen har som oppgave å se gjennom et utvalg av videoopptakene én gang per uke, og ser vanligvis på ca. 15 minutter av ukas opptak for å fange opp eventuelle rutineavvik. Slakteriet ønsker ikke, og har heller ikke ressurser til, å ha en person som følger

med på kameraene kontinuerlig. Slakteriet har heller ikke behov for å gå gjennom samtlige opptak i ettertid.

Kvalitetslederen baserer beslutningen om hvilke opptak som skal gjennomgås på ulike kriterier. Noen opptak velges ut fra mistanke om avvik. Andre opptak kan være stikkprøver i form av tilfeldig valgte sekvenser.

Mattilsynet lokalt har ikke vært involvert i at kameraene ble satt opp, og de har heller ikke hatt tilgang til opptakene. Det har foreløpig ikke vært aktuelt for Mattilsynet å be om innsyn i opptak etter dyrevelferdsloven § 19. Det har blitt lagt til grunn for avtalen med de ansatte at ingen utenfor slakteriet, heller ikke Mattilsynet, har tilgang til opptakene. Slakteriet har ikke vært klar over at Mattilsynet kan kreve innsyn i opptakene. Det har derfor ikke vært et tema i forbindelse med kameraovervåkingen.

Kameraenes plassering

Kameraene er plassert slik at de viser

1. stedet der gris og småfe losses fra bilene og drives inn i fjøset (K29)
2. stedet der storfe, og av og til griser, losses fra bilene og drives inn i fjøset (K49)
3. 90 % av det nye grisefjøset fra to ulike vinkler (K61 og K 50)
4. 50 % av det gamle grisefjøset fra to ulike vinkler (K36 og K60)
5. småfe som bedøves med strøm og avlives (K56)
6. griser som stikkes og avbløs etter bedøvelse i CO₂-kammeret (K59)
7. storfe som bedøves med boltpistol (K33)
8. storfe som stikkes og avbløs (K58)

Kodene i parentes er slakteriets nummerering av kameraene.

De fleste kameraene er plassert i takhøyde, minst 2 meter opp på veggen, slik at de viser dyra, oppstillingen og handlingene på skrå ovenfra. Kameraene som viser avliving av gris og småfe, er plassert noe lenger ned enn de andre. Ingen av kameraene kan blokkeres av forbigående, utstyr eller lignende, og alle gir gode oversiktsbilder.

Kvaliteten på bildene

På slakteriet er det satt opp to ulike typer kameraer i ulik prisklasse. Begge har god kvalitet når bildene vises direkte, men det er forskjell på opptaks kvaliteten. De billigste kameraene viser opptakene som korte bildesekvenser i stedet for sammenhengende film. Det er installert ett dyrere kamera, som viser sammenhengende opptak. Dette er kamera nummer K58, som viser avliving av storfe. De billigste kameraene koster ca. 3000 kroner stykket, mens det dyreste koster ca. 20 000 kroner.

Kvaliteten på kameraet har altså noe å si for hva man kan se i ettertid. På et opptak som kun viser korte bildesekvenser, blir filmen oppstykket, og det er vanskelig å se for eksempel hvordan dyr beveger seg og om de er halte.

Samtidig er det mye man kan se godt på opptak også fra de billigste kameraene. Man kan se hvordan de ansatte oppfører seg ved driving av dyr, om stikketiden er tilfredsstillende og om riktig utstyr brukes ved bedøvelse og avliving.

Slakteriets erfaringer med kameraovervåkingen

Slakteriet har fått bedre oversikt over det som skjer ved lossingen av dyr. Dette gjelder spesielt for storfe. Ved lossing av gris har slakteriet brukt kameraene til å telle hvor mange griser som er levert.

På grunn av lossestedets utforming kan det være vanskelig for dyrevelferdsansvarlig og annet personell å gjøre gode observasjoner på stedet. Personellet kan bli stående i veien for dyra eller de som driver dyra, og dermed forstyrre eller skremme dyra, slik at de vegrer seg for å gå framover eller av bilen.

Det har vært mulig å se hvordan lossing av dyr har foregått på kvelder og fridager når slakteriets personell ikke er til stede. Kameraene gir også slakteriet en god oversikt over hvordan bedøvingen og avlivingen foregår, og om rutinene for disse handlingene følges. Slakteriet har benyttet kameraopptak for å finne årsaken til avvik som er avdekket av slakteriet selv eller av Mattilsynet. Kameraovervåkingen har dermed vært et nyttig tilskudd til slakteriets egen internkontroll.

Kameraene som kun viser oversikt over fjøs, har foreløpig hatt mindre direkte nytte for slakteriet.

Blant de ansatte er det ulike meninger om kameraovervåkingen. Noen tenker ikke spesielt over det, mens andre mener den er et uttrykk for manglende tillit fra ledelsens side.

Har kameraene ført til endringer på slakteriet?

Det er registrert få avvik fra dyrevelferdsregelverket på Furuseth AS. Det gjelder både før og etter at kameraene ble installert. Kameraovervåkingen har dessuten bare pågått i en relativt kort periode. Det er derfor ikke nok data til å vurdere om overvåkingen har ført til endret adferd hos personellet og færre avvik.

Verdien av kameraovervåkingen for slakteriet har først og fremst vært å følge opp om de ansatte følger rutinene.

6. Nytte og andre konsekvenser av kameraovervåking på slakterier

For å fastsette den reelle effekten kameraovervåking kan ha på dyrevelferden, er det altså behov for mer data. For å se om antall avvik faktisk går ned, vil det være nødvendig med en rekke registreringer for å fastsette et utgangsnivå før kameraovervåkingen settes opp. Deretter må det gjøres tilsvarende registreringer etter at overvåkingen er tatt i bruk og over tid. Dette må antakelig gjøres på flere slakterier. Først da kan man få undersøkt om kameraovervåkingen faktisk fører til færre avvik. Dette vil være et større prosjekt enn en vurdering av dagens overvåking på Furuseth AS.

Prosjektgruppen har likevel vurdert hvilke mulige eller sannsynlige effekter kameraovervåking i slakterier kan ha. Vurderingen er først og fremst basert på det vi har fått vite om kameraovervåkingen på Furuseth slakteri. Men vi har også lagt vekt på erfaringer fra andre land, kunnskap om generelle dyrevelferdsutfordringer på slakterier, og erfaringer fra Mattilsynets tilsyn på slakterier. Vi har innhentet innspill fra både slakterinæringen og Mattilsynets utøvende tilsynspersonell på slakteriene.

Økt kunnskap og interesse for dyrevelferd og stadig mer systematisk dyrevelferdsarbeid, har en generell positiv effekt på dyrevelferden. Kameraovervåking på slakterier kan antakelig bidra til å forsterke denne effekten ved å øke sannsynligheten for å oppdage feil og bedre grunnlaget for å finne gode løsninger.

Slakteriene i Norge er som nevnt pålagt å jobbe systematisk med dyrevelferd etter regelverket om dyrevelferd. Men kameraovervåking er altså ikke påbudt, og de fleste

slakteriene bruker ikke kameraovervåking på slaktefjøs. Hovedgrunnene er hensynet til personvernet for de ansatte og usikkerhet om nytteverdien av overvåkingen. I tillegg kan overvåkingen oppfattes som et tillitsbrudd overfor personellet.

Slakteriene er opptatt av å beskytte egne ansatte og ønsker ikke at de skal henges ut i offentligheten eller sosiale medier. Slakterinæringen er nå klar over at Mattilsynet kan kreve å få utlevert opptak fra kameraovervåkingen i tilsynssaker, og at utleverte opptak blir offentlige dokumenter som alle kan kreve innsyn i. Dette vil spille inn i slakterienes vurdering av hvorvidt kameraovervåking vil bli tatt i bruk på frivillig basis.

Mulig nytte for slakteriets arbeid med å sikre god dyrevelferd

For slakteriene kan kameraovervåkingen være nyttig på noen områder. Nyten er først og fremst å kontrollere om regelverk og avtalte rutiner blir fulgt. Dette gjelder for alle områder på slakteriet hvor levende dyr håndteres, fra lossing til avliving. Kameraovervåking kan også benyttes til intern opplæring. Hvordan dette har blitt gjort i praksis på Furuseth AS er nærmere beskrevet i kapittel 5.

På svært små slakterier er det vanskelig å se den umiddelbare nytten, da det er snakk om få ansatte og også få personer som har mulighet til å følge opp ansatte via kamera.

Mulig nytte for Mattilsynets tilsyn med dyrevelferdsregelverket

Mattilsynet er som hovedregel til stede i slakteriene hele tiden mens det foregår slakting. Mattilsynet har dermed tilgang til å føre tilsyn med alle prosesser når som helst under slaktingen, selv om det ikke er kapasitet til å være til stede i alle posisjoner til enhver tid.

Ved å være til stede har Mattilsynet langt større mulighet til å føre tilsyn med dyrevelferden på slakteriene enn i noen annen del av matkjeden. Dette utgjør et godt grunnlag for Mattilsynet til å gjøre risikovurderinger og prioritere tilsyn med dyrevelferd på slakteriene.

Det kan ikke utelukkes at personellets oppførsel og handlinger påvirkes av at Mattilsynet er til stede og observerer. Videoopptak kan derfor gi et mer riktig bilde av hvordan de ulike operasjonene normalt gjennomføres.

Mattilsynet ser likevel ikke for seg at kameraopptak vil gi betydelig mer eller bedre informasjon enn det inspektørene kan se med egne øyne. Noen kontroller kan ikke utføres uten å være fysisk til stede. Det gjelder for eksempel kontroll av reflekser hos dyra for å vurdere effekten av bedøvelsen.

Andre forhold kan lettest og best kontrolleres på annen måte enn videoopptak eller tilstedeværelse der og da. Kontroll av skuddplassering ved bedøvelse med boltpistol er et eksempel på dette. Den beste måten å kontrollere dette på er å undersøke hodene etter bedøving. Et annet eksempel er kontroll av nøkkelparametere ved bedøving med strøm. Dette kan best kontrolleres ved å se på dokumentasjon og registrering av parameterne.

Opptak fra kameraovervåking kan likevel gi noe informasjon, særlig om forhold som ikke krever like nøyaktige observasjoner som de nevnte forholdene. Eksempler på dette kan være opptak som viser om

- dyra stikkes og avbløs
- dyra stikkes tidsnok
- blodstrømmen fra stikksåret er tilstrekkelig kraftig og dermed indikerer at dyret er stukket på riktig måte.

Dersom dyr åpenbart ikke er tilstrekkelig bedøvet, kan dette også vises på videoopptaket. I et slikt tilfelle kan opptaket også vise om personellet bedøver dyret på nytt.

Videoopptak kan også være nyttig for å se på og vurdere hvordan dyr håndteres når de drives og flyttes på slaktefjøsset.

Det er ikke uvanlig at dyr transporteres inn til slakteriet på tidspunkt Mattilsynet ikke er til stede, som om kvelden, natten, i helgen eller tidlig på morgenen. Det forekommer også at dyra håndteres i andre sammenhenger på disse tidspunktene. Klipping av sau er et eksempel på det. Mattilsynet kan ha nytte av å se videoopptak tatt utenom ordinær arbeidstid.

Mattilsynet fører jevnlig tilsyn med lossing av dyr, for å kontrollere både hvordan dyra håndteres, og hva slags tilstand de er i. At aktiviteten overvåkes via kamera, i stedet for å være til stede fysisk, kan gjøre det enklere å drive dyra og dermed også redusere stressbelastningen dyra utsettes for.

Mattilsynet kan også ha nytte av å se kameraopptak i situasjoner der man er i tvil eller er uenig om et hendelsesforløp. Dette gjelder for eksempel dersom man er i tvil om hvorvidt et dyr har skadet seg før eller etter ankomst på slakteriet. Et annet eksempel kan være at man oppdager et dårlig avblødd dyr ved kontroll av slakteskroten, og ønsker å se hendelsesforløpet da dette dyret ble avlivet. Mattilsynets erfaringer at det sjelden oppstår enkeltstående, alvorlige hendelser på slakteriet der videoopptak kunne ha opplyst saken.

Hvis regelverket ble endret slik at Mattilsynet hadde tilgang til kameraopptak som beskrevet over, ville Mattilsynet likevel hatt begrenset kapasitet til å kunne gjennomgå opptakene regelmessig. Opptakene ville antakelig kun bli benyttet ved konkrete situasjoner der det er mistanke om avvik og som stikkprøver.

[Kan det være nyttig med kameraer på andre steder i slakteriet?](#)

Prosjektgruppen mener at kameraovervåking kan være nyttig også andre steder på slakteriet enn der Furuseth AS har montert sine kameraer. Vi tenker i første rekke på drivganger og oppstallingsrekker for storfe.

På mange slakterier foregår det også klipping av sau før slakting. Sauene klippes ofte i høyt tempo. Det er av stor betydning for dyrevelferden at dette foregår på mest mulig skånsom måte, og arbeidsgruppen mener at kameraovervåking i klippeområdet kan være nyttig.

Det er ikke avdekket særlige problemer på disse stedene hos Furuseth AS, men generelt sett mener prosjektgruppen at kameraer flere steder vil kunne gi et mer komplett bilde av forholdene på slakteriet.

7. Konklusjoner

Prosjektgruppen mener at kameraovervåking på slakterier kan ha en positiv, men begrenset effekt på dyrevelferden. Kameraovervåking kan

- bidra til å fange opp avvik og sette i gang tiltak
- ha en generell forebyggende effekt for å sikre at rutiner og regelverk blir fulgt
- være et verktøy for virksomhetens internkontroll og opplæringsarbeid
- brukes av både virksomheten og Mattilsynet i konkrete tilfeller der det for eksempel er tvil om et hendelsesforløp.
- gjøre det mulig å dokumentere hvordan dyr håndteres utenom vanlig arbeidstid

Effekten begrenses av at

- ikke alle forhold egner seg for kontroll ved hjelp av videoopptak
- Mattilsynet er til stede i slakteriene hele tiden mens det foregår slakting, og har derfor et godt grunnlag for å føre et effektivt og direkte tilsyn med dyrevelferden
- verken virksomhetene eller Mattilsynet har kapasitet til å kontrollere mer enn svært begrensede mengder opptak

Slakteriene har i liten grad tatt i bruk kameraovervåking. Hovedårsaken er hensynet til de ansattes personvern og usikkerhet om nytteverdien. At opptak av personell kan bli offentlig tilgjengelig via Mattilsynets postlister, gjør det mindre ønskelig for slakteriene å ta i bruk kameraovervåking. Prosjektgruppen tror derfor ikke at kameraovervåking vil bli tatt i bruk i utstrakt grad med mindre dette er et forskriftskrav.

Dersom slakterier likevel bruker kameraovervåking, vil Mattilsynet etter dagens regelverk ikke kunne utnytte potensialet fullt ut. Dette er fordi Mattilsynet kun kan få tilgang til opptakene når det foreligger en konkret sak. For at Mattilsynet skal ha full nytte av kameraovervåkingen, kreves trolig endringer i kameraovervåkingsforskriften § 5.

Dersom et krav om kameraovervåking skal forskriftsfestes, er det av vesentlig betydning at kravet beskriver hva som skal filmes og hvilken kvalitet det skal være på videoopptakene. Forskriften må også være i samsvar med personvernreglene, av hensyn til både Mattilsynets og slakteriets ansatte. Det må også tas hensyn til at slakteriene påføres kostnader ved å måtte kjøpe, montere og drifte kameraovervåkingen.